

Ruimte voor Gelderland

Coalitieakkoord 2015-2019

Het coalitieakkoord voor Gelderland in de periode 2015-2019 wordt aangeboden door de samenwerkende partijen VVD, CDA, D66 en Partij van de Arbeid. In dit coalitieakkoord staan onze gemeenschappelijke uitgangspunten en ambities voor de komende bestuursperiode geformuleerd. Het is een akkoord op hoofdlijnen. Met gedeelde doelen en afgesproken kaders, maar met ruimte voor dynamiek en gezamenlijke inspanningen van iedereen met een hart voor Gelderland.

In het uitwerken en tot uitvoer brengen van deze doelen willen wij niet alleen staan. Daarvoor vragen wij de creativiteit, ideeën, steun en inspanningen van alle Gelderlanders: van inwoners, overheden en bedrijfsleven. Een akkoord op hoofdlijnen nodigt alle partijen in de Provinciale Staten uit om met voorstellen te komen. Gelderland staat voor grote uitdagingen die wij alleen gezamenlijk het hoofd kunnen bieden.

De samenleving staat onder spanning. Maar spanning zorgt ook voor energie. De coalitie signaleert drie ontwikkelingen in de samenleving die om nieuwe oplossingen en verbanden vragen:

- * Een maatschappelijke ontwikkeling van groeiende afstand tussen bevolkingsgroepen;
- * Een economische ontwikkeling – de aard, kwaliteit en de kwantiteit van werk verandert;
- * Een ecologische ontwikkeling van veranderende natuur en leefomgeving.

Deze coalitie wil werken aan de economische kracht, de onderlinge verbondenheid en een vitale leefomgeving van en voor alle Gelderlanders. Partnerschap met alle betrokkenen staat hierin centraal. Wij streven naar een goede samenwerking met alle partners – gemeenten, bedrijven, mensen én alle partijen in Provinciale Staten.

Jan Markink
VVD

Jan Jacob van Dijk
CDA

Michiel Scheffer
D66

Peter Kerris
PvdA

Ruimte voor Gelderland

Sinds 2011 heeft de provincie gewerkt aan herstel van de Gelderse economie, versterking van de onderlinge verbondenheid en verandering van de bestuursstijl. Daar was in 2011 aanleiding toe. Nederland stond er slecht voor en er was veel onzekerheid in Europa. Nederland moest alle zeilen bijzetten om haar financiële huishouding op orde te krijgen. De Gelderse economie kreeg zware klappen, waardoor de werkloosheid in Gelderland naar een recordniveau steeg. De huidige economische situatie stelt sommige mensen op grotere achterstand dan anderen. Zij vinden moeilijker een baan. Daarom moet innovatie zich niet beperken tot nieuwe producten en diensten, maar zijn vernieuwingen in arbeidsprocessen belangrijk om iedereen weer kansen te bieden op de arbeidsmarkt. In Gelderland voelt iedereen zich thuis: verbinden als motto.

De provincie wil er aan bijdragen dat haar inwoners wendbaar en weerbaar zijn en blijven. Er is veel werk verzet. Zo heeft de robuuste investeringsimpuls veel energie losgemaakt en lijkt ook de Gelderse economie de goede kant op te gaan. Maar dat gaat niet vanzelf, provinciale ondersteuning blijft nodig. Ambities realiseren kan alleen als we daar de voorwaarden voor blijven creëren. Sommige regio's ondervinden meer gevolgen van de demografische ontwikkelingen dan andere. De provincie wil de partner zijn van alle inwoners van Gelderland en verbindingen leggen met alle delen van Gelderland.

Ook wil de provincie samen met de Gelderse samenleving bijdragen aan de realisatie van het Gelders Energie Akkoord om zo een antwoord te geven op de zorgen van mensen over duurzaamheid en over betrouwbare en betaalbare energieleverantie.

De rol van de overheid is sterk veranderd. Ze staat niet meer boven maar naast mensen. De provincie heeft een verandering van bestuursstijl ingezet, maar is daarmee nog niet klaar. Dat klemmt te meer, omdat de samenleving en economie nog sneller veranderen. Gelderlanders hebben ambities voor ondernemerschap, innovatie, duurzame energie, cultuur en natuur, recreatie en toerisme, participatie, zorg voor hun naasten en hun omgeving. Een ambitieuze samenleving vraagt om een ambitieuze overheid die zich als een partner gedraagt in al die veranderingen. Dat partnerschap kan betekenen dat kaders, regelgeving en geld worden ingezet, maar andere ambities vragen juist om proeftuinen: met vrije ruimte, lastenverlichting en deregulering.

De provincie wil binnen haar kerntaken dat Gelderlanders deze snelle veranderingen bij kunnen houden en daardoor waar mogelijk mee kunnen doen en mee kunnen blijven doen. Alle Gelderse inwoners moeten er voordeel van kunnen hebben. Vaak betekent dat dus maatwerk en geen Gelderse eenheidsworst. Nog niet altijd slagen we daarin. Dat komt omdat streven naar rechtvaardigheid neigt tot het primaat van gelijkheid, normering en angst voor precedent. Daarom zijn nieuwe instrumenten en is aanpassing van instrumenten nodig. Zo moet ook gezocht worden naar andere vormen van regelgeving en handhaving.

Er zit veel energie in de samenleving. Bij maatschappelijke verbanden, burgerinitiatieven en bij individuele inwoners. Het wordt modern naoberschap genoemd. Dat uit zich in meer dan louter traditionele maatschappelijke verbanden, zoals school, de werkomgeving of de sportvereniging. Gelderland is ook koploper in nieuwe vormen van samenwerking zoals energiecoöperaties, sociale ondernemingen en innovatieclusters.

De coalitie realiseert zich dat de provinciale overheid alleen samen met gemeenten, het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en mensen knelpunten kan oplossen en kansen kan grijpen. Samen met alle partijen in Provinciale Staten wil deze coalitie hieraan bijdragen. De provincie wil een beroep doen op de creativiteit die bij allen in de samenleving beschikbaar is. Die creativiteit zal aangewend worden om zich voordoende kansen te grijpen en uitdagingen aan te gaan. Centraal staat het formuleren van een gemeenschappelijk doel en ambitie.

Vervolgens wordt samen gezocht naar een concretisering van deze doelstellingen in programma's, projecten en plannen. Dat zal onder andere tot uitdrukking komen bij de omgevingsagenda met haar gebiedsopgaven. Middelen zijn niet alleen voorhanden in Arnhem, maar evenzeer in Den Haag, in Brussel, in de regio's, bij maatschappelijke organisaties en in het bedrijfsleven.

Dat is wat deze coalitie verstaat onder regie. De provincie staat tussen en naast haar partners; niet daarboven. De klassieke rolpatronen van initiëren en knopen doorhakken blijven waar nodig bestaan. De cultuuromslag naar betrokkenheid vanaf het begin en bruggen slaan tussen onze partners wordt deze periode scherper vormgegeven.

Verantwoordelijkheden moeten zo dicht mogelijk bij de mensen en hun samenwerkingsverbanden worden neergelegd. Deze coalitie verwacht dat zij met initiatieven komen, de provincie helpt. De provincie doet dat wel binnen haar kerntaken, want dan kan ze optimaal werken. Geen symboolpolitiek maar kiezen voor daadwerkelijke betrokkenheid. en daadkrachtig inzet op kwaliteit en resultaten.

De doorontwikkeling van onze bestuursstijl waarbij samenwerking met partners centraal staat vraagt om betrokken en zichtbare bestuurders bij inwoners en gemeenten. Grote uitdagingen zoals de omgevingsagenda, maar ook een regisserende rol tussen gemeenten, bedrijven en onderwijs/onderzoeksinstituten vragen om meer bestuurlijke inzet dan dan van tevoren was ingeschat. Ook het ingaan op kansen die komen vanuit Den Haag, Brussel en Düsseldorf vraagt om grote bestuurlijke betrokkenheid. Het college van Gedeputeerde Staten zal worden uitgebreid van vijf naar zes gedeputeerden. Gelderland staat immers niet op zichzelf. Waar verbindingen met andere provincies Gelderland meer kracht geven worden deze verbindingen gezocht. Ook over de grens wordt gestreefd naar strategische samenwerking met regio's met vergelijkbare ambities: om te beginnen met Nordrhein-Westfalen.

1. Duurzame Ruimtelijke Ontwikkeling

De grote opgave in de huidige tijd op ruimtelijk gebied is verstandige ontwikkeling, hergebruik en het slimmer combineren van functies. Daarbij staan realiseren van ruimtelijke kwaliteit, het uitdagen van creativiteit in de samenleving en het verbinden van thematische opgaven centraal. In een klein land waarin ruimte schaars is, kennen we grote ruimtelijke uitdagingen. Gelderland moet zich kunnen blijven ontwikkelen. De nadruk op groei ligt in deze periode meer op kwaliteit dan op kwantiteit.

Co-creatie en dereguleren In 2014 heeft Gelderland haar omgevingsvisie vastgesteld. Een interactief opgesteld beleid, gericht op een Mooi, Dynamisch en Divers Gelderland, vanuit de gedachte dat kwaliteit centraal staat. De provincie blijft openstaan voor goede, innovatieve ideeën uit de samenleving die ruimtelijk mogelijk moeten worden gemaakt. Dit alles vraagt echter om grote inzet en maatwerk. De provincie is bereid die te leveren. In de doorontwikkeling van de omgevingsvisie is blijvende aandacht voor verdergaande vereenvoudiging van regelgeving nodig. Soms zijn regels onontkoombaar. In dat geval wordt inventief gezocht naar oplossingen.

Omgevingsagenda De in 2014 in gang gezette uitvoering van de omgevingsagenda kent zes gebiedsopgaven – benoemd vanwege hun economisch en maatschappelijk belang voor Gelderland. Deze gebiedsopgaven kennen diverse, regionaal in co-creatie bepaalde thema's en ambities. Deze worden uitgewerkt en tastbaar gemaakt door vliegwielpojecten. De provinciale rol verschilt al naar gelang de gebiedsopgave, de partners en de fase in het proces. Als partner agendeert, faciliteert, organiseert of co-financiert de provincie. Indien noodzakelijk zet de provincie haar RO-instrumenten in. Naast de gebiedsopgaven wordt de omgevingsvisie

doorlopend geactualiseerd en werkt de provincie programmatisch samen op overstijgende thema's zoals windenergie en bodemgebruik. Dat vraagt inzet en voortzetting van ontwikkeling van de nieuwe werkwijze.

Transformatieopgave Demografische ontwikkelingen hebben grote gevolgen voor ons ruimtegebruik. Dit geldt ook voor trends zoals de trek naar de stad, in wonen en werken. De provincie heeft goede ervaring met programmering van bedrijventerreinen en woningbouw. Dat blijkt transformatie mogelijk te maken. Ook andere vastgoedopgaven zoals kantoren, detailhandel en agrarisch vastgoed vragen om programmering. Idealiter vindt deze programmering plaats in gesprek tussen direct betrokkenen, eventueel met een agenderende en faciliterende rol van de provincie. Soms blijkt de provinciale regierol hierbij onmisbaar, met de inzet van RO-instrumenten. De woonagenda's, waaronder bijvoorbeeld ook levensloopbestendig wonen valt, worden in samenwerking met alle betrokkenen bijgehouden.

Steen-goed Benutten Als opvolger van "impulsplan wonen" ontwikkelt de provincie een Programma "Steen-goed Benutten". Dit programma biedt een helpende hand bij kwalitatief goede, voornamelijk binnenstedelijke, plannen. Daarnaast worden, naast sloop, vormen van transformatie uitgewerkt om bestaand vastgoed geschikt te maken voor nieuwe functies. Een nieuw instrument binnen het programma "Steen-goed Benutten" is daarbij stedelijke herverkaveling. In 2014 hebben verkenningen met ondernemende initiatiefnemers geleid tot zicht op 7 tot 10 uit te voeren projectvoorstellen.

Waterveiligheid Het door het Rijk vastgestelde deltaprogramma bestaat uit maatregelen om waterveiligheid en zoetwatervoorziening in Nederland op de lange termijn veilig te stellen. In Gelderland ligt een grote opgave op gebied van waterveiligheid, die ingrijpende maatregelen op de leefomgeving heeft. De provincie blijft actief betrokken bij de uitwerking en uitvoering van deze maatregelen zoals: Varik-Heesselt, Klimaatpark IJsselpoort, Rijnstrangen en Grebbedijk. Samen met partners (bedrijfsleven, onderwijs, inwoners en overheden) werkt de provincie aan ruimtelijke kwaliteit en combinaties op gebied van natuur, economie, recreatie en woningbouw. Voor de nevengeul Varik Heeselt betekent dit concreet de start van de MIRT-verkenning in najaar 2015. In de zomer van 2015 moet zicht zijn op cofinanciering van investeringen na 2020. Tot die tijd is procesgeld beschikbaar voor de gebiedsrol.

2. Milieu, Energie en Klimaat

Duurzaamheid is geen stopwoord, maar een werkwoord. In navolging van de aanbevelingen uit het Rekenkamerrapport en van de opstellers van het Gelders Energie Akkoord omarmt de provincie de doelstelling dat Gelderland in 2050 energieneutraal zal zijn. Samen met de initiatiefnemers van het Gelders Energie Akkoord en andere stakeholders zal een concreet programma worden gepresenteerd om een stevige impuls te geven aan de uitvoering van dit akkoord. De provincie zal zich richten op een aantal speerpunten: vermindering van energieverbruik, hernieuwbare energie en innovatie.

Energiezuinig wonen Samen met particulieren, woningbouwcorporaties en bedrijfsleven wil Gelderland de verduurzaming van het woningbezit aanpakken. Samen met deze partners ontwikkelt de provincie een plan om voor 2020 100.000 woningen energiezuinig te maken.

Hernieuwbare Energie Bij hernieuwbare energie staan zonne-energie en wind centraal, waarbij biomassa en mestvergisting niet vergeten worden. De provincie zal samen met stakeholders en initiatiefnemers van het energieakkoord plannen ontwikkelen om deze hernieuwbare energie een groter aandeel van de Gelderse energieproductie te laten vormen. Bij windenergie zal de provincie haar verantwoordelijkheid nemen om gemaakte afspraken uit te voeren vanuit de basis van de aangenomen windvisie. Centraal daarin staat het creëren van draagvlak. Dat is niet alleen voor het realiseren van de doelstelling van 230,5 MW op korte

termijn belangrijk, maar zeker ook voor de ambitie om Gelderland in 2050 energieneutraal te maken. Omwonenden mee laten profiteren en het stimuleren van energiecorporaties zijn beproefde concepten voor het vergroten van draagvlak.

Innovatie en Energie Innovatie blijft een belangrijk instrument om Gelderland duurzamer te maken. Samen met de kennisinstellingen, het bedrijfsleven, initiatiefnemers van het energieakkoord en andere stakeholders zal een innovatie-agenda worden opgesteld. Veel zal binnen bedrijven en op bedrijventerreinen zijn beslag krijgen. Daarbij geldt dat toekomstgerichte ondernemers duurzaam zullen investeren. Zo verdienen zij een *license to operate*.

3. Vitaal platteland

Een groot deel van de Gelderse bevolking woont buiten de grote steden. De leefbaarheid op het platteland kent momenteel een hoge kwaliteit – mensen wonen er graag. Maar dat staat onder druk onder meer als gevolg van demografische ontwikkelingen. De gevolgen voor het platteland wil de provincie opvangen door de bereikbaarheid van voorzieningen voorop te zetten. Dit staat ook centraal in de OV-visie. Leefbaarheid op het platteland betekent ruimte geven aan maatschappelijke organisaties en burgerinitiatieven. Deze hebben soms een zetje nodig, waar de provincie behulpzaam zal zijn. De aanleg van breedband in het buitengebied zal door de provincie voortvarend ter hand worden genomen, waardoor in 2019 heel het buitengebied van snel internet (100mb/sec) is voorzien.

Natuurnetwerk Sinds 2012 is natuur gedecentraliseerd van het Rijk naar de provincies. Daarmee is het een van de kerntaken van de provincie geworden. In de vorige coalitieperiode is de Ecologische Hoofdstructuur herijkt naar het Gelders Natuur Netwerk: een realistische omvang van de nog aan te leggen natuur in Gelderland, die in 2025 gerealiseerd moet zijn. Tot aan 2019 zal de provincie jaarlijks 150 hectare nieuwe natuur realiseren en 400 hectare per jaar inrichten, waarbij de PAS-maatregelen prioriteit hebben. Daartoe wil ze vooral partners in staat stellen deze doelen te bereiken. Dat kunnen boeren, agrarische natuurverenigingen, terreinbeherende organisaties, particulieren, landgoedeigenaren, vrijwilligers en burgerinitiatieven zijn. Juist door hen verantwoordelijkheid te geven wordt het draagvlak voor natuur vergroot. Natuur heeft daarnaast een grote economische waarde voor onder andere recreatie en toerisme. Financiële participatie van deze partijen bij het natuurbeleid versterkt de basis van het Gelderse natuurbeleid.

Duurzame landbouw De agrarische sector is de belangrijkste economische drager van het Gelders buitengebied. Maar haar impact reikt verder: zonder sterke landbouw heeft de voedselverwerkende industrie in Gelderland geen toekomst. In plaats van sturen op omvang van bedrijven wil de provincie sturen op maatschappelijke doelen zoals: dierenwelzijn, landschappelijke inpassing, milieu, duurzaamheid en volksgezondheid. Hierin wordt met belangstelling de landelijke discussie gevolgd, zeker waar het de volksgezondheidsaspecten betreft. Innovatie is daarvoor belangrijk. Ook de versterking van de kavelstructuur blijft een punt van voortdurende aandacht, waarbij het landschappelijk karakter in stand moet blijven. Schaalvergroting leidt tot vermindering van het aantal bedrijven. Vrijkomende gebouwen kunnen dan beter ingezet worden voor andere activiteiten, zoals bedrijven en woningbouw. Via een prijsvraag wil de provincie de creativiteit in de samenleving uitlokken tot vernieuwende oplossingen.

Greenport Gelderland Het Rivierenland herbergt de tweede greenport van Nederland. Om de sterke positie te handhaven zal innovatie in producten en afzetmarkten prioriteit van het beleid zijn. Om de landschappelijke kwaliteit te verbeteren wordt de verplaatsingsregeling gehandhaafd.

Recreatie en Toerisme Een andere belangrijke economische drager voor het buitengebied is recreatie en toerisme. De provincie wil de Veluwe op nr. 1 als binnenlandse vakantiebestemming. Uitbouw van de diverse netwerken (wandel-, fiets-, ruiters- en mountainbikenetwerk) zorgen voor veel extra toeristen evenals de promotiecampagne “Gelderland levert je mooie streken”. Watergebonden recreatie is belangrijk. Vitale vakantieparken wil de provincie realiseren via het nieuwe verkavelingsinstrument en de introductie van een erfpachtfonds. Door het bevrijdingstoerisme wordt Gelderland het Normandië van Nederland. Door goede samenwerking tussen gemeenten, universiteit, bedrijfsleven, musea, onderwijs en provincie zal dit verder worden ontwikkeld.

4. Bereikbaarheid & openbaar vervoer

Een goede bereikbaarheid is essentieel voor werken en wonen in onze provincie. Daarom werkt de provincie volop aan mobiliteit. Het is de ambitie van deze coalitie om te werken aan een provincie waarin het snel, veilig en gezond reizen is van woning naar werk, school, zorg, familie en voorzieningen. Een provincie waarin internationale bedrijven zich vestigen vanwege haar vanzelfsprekende logistieke kwaliteiten. En een provincie die voorop loopt in nieuwe manieren van mobiliteit. Om de bereikbaarheid van banen en voorzieningen voor alle Gelderlanders optimaal te houden pakt de provincie haar opdracht voor veilige wegen, goede fiets- en wandelpaden en een beter OV ook in de komende periode intensief op.

Logistieke Corridor Voor de ontwikkeling van de Gelderse economie is onze infrastructuur van groot belang. De maakindustrie in de Achterhoek heeft baat bij goede verbindingen, ook over grenzen heen. De logistiek als groeisector heeft een unieke kans voor Gelderland en krijgt extra aandacht. Het goederenvervoer van Rotterdam tot Genua gaat door een Gelderse Corridor waarin spoor, weg en water bij elkaar komen. Dat betekent investeren in overslagcapaciteit tussen deze modaliteiten, en goede aansluitingen op aanpalende wegen en bedrijventerreinen. Naast de Gelderse Corridor en de Stadsregio zijn de bereikbaarheidsopgaven in de Achterhoek en op de Veluwe van belang.

Integraal afwegen De methode van de Meerjarige Investeringsagenda Mobiliteit (MIAM) heeft zijn waarde bewezen: een manier om integrale afwegingen in het mobiliteitsdossier te maken. Daar is Statenbreed draagvlak voor. Daarmee gaat de provincie door. De komende jaren wordt er hard gewerkt aan rondwegen en andere knelpunten waartoe in het MIAM besloten is. Dat levert niet alleen betere bereikbaarheid op maar ook werkgelegenheid. Nieuwe knelpunten die zich aandienen – zoals knooppunt Bankhoef (A326/A50) – worden aan het MIAM toegevoegd.

Grensoverschrijdend OV De provincie zet zich in voor dubbelspoor tussen Arnhem en Doetinchem, een verbeterde dienst op de Valleilijn en een betere aansluiting tussen regionale en landelijke treinlijnen. In samenwerking met Nordrhein-Westfalen wordt ingezet op een snelle busverbinding tussen Nijmegen via Kleve naar Doetinchem. Samenwerking is ook belangrijk op andere lijnen: bijvoorbeeld met Brabant voor verdubbeling van het spoor bij Ravenstein en met Limburg voor elektrificatie van de Maaslijn. Deze laatste twee sporen verbinden het economische hart van onze provincie, de regio Arnhem-Nijmegen, met de rest van Nederland. Daarmee zijn ook deze direct van belang voor de Gelderse economie.

Lobby voor bereikbaarheid Ook wordt een sterke lobby gevoerd op terreinen waar het Rijk verantwoordelijk is, zoals een bredere en veiligere A15. In het noorden van onze provincie is de A1 en haar aansluitingen op andere rijkswegen (A30/A28) en het onderliggende wegennet van groot belang. De provincie onderzoekt de mogelijkheden bij het Rijk tot het niet invoeren van tolheffing. De provincie gaat door met de lobby voor het geschikt maken van station Harderwijk als intercitystop.

Beter benutten In de komende periode heeft de provincie aandacht voor het beter benutten van bestaande wegen. Dat betekent stimuleren van alternatieve vervoersvormen, maar ook forse en broodnodige vervangingsinvesteringen, bijvoorbeeld in civiele kunstwerken. Bij alle inpassingen geldt onze Omgevingsvisie als uitgangspunt: maatwerk en het wegnemen van belemmeringen om van Gelderland dé wandel- én fietsprovincie te maken.

Fiets Een bereikbare provincie betekent een balans tussen weg, spoor en fiets- en wandelpaden. Met de Fietskoers en de OV-visie sorteerde de provincie voor op sportieve, gezonde en vernieuwende manieren van verplaatsen. De komende jaren wil de provincie extra aandacht voor de aansluitingen van fietsverkeer op treinstations, vooral in het economische hart van Gelderland, en voltooiing van het netwerk van snelfietspaden. Het gebruik van de E-bike om langere afstanden te overbruggen wordt gestimuleerd.

5. Economie

Gelderland komt uit de zwaarste crisis van de afgelopen 50 jaar, met als gevolg dat veel mensen geen werk hebben. Het bieden van perspectief om in Gelderland te werken moet de eerste prioriteit van de provincie te zijn. Binnen de kerntaak regionale economie zet de provincie zich in voor een goed vestigingsklimaat en toegang tot kennis en kapitaal. Het beleid gaat uit van de ambities van de samenleving, want ondernemers en werknemers maken de markt en vormen samen de economie. De provincie luistert, verbindt en versnelt. Een gedeelde ambitie is duurzame groei: met oog op mensen en milieu en gedragen door winstgevendheid.

De provincie erkent dat de kracht van de economie is gelegen in het MKB. De provincie wil via gerichte impulsen ruimte geven aan ondernemerschap, privaat geld losmaken voor innovatie en voorwaarden voor duurzame groei en versterking van de werkgelegenheid scheppen. Innovatie is zeker niet alleen gericht op technologie in nichemarkten, maar ook op sociale innovatie. Daarmee staan er voor de komende jaren drie met elkaar verbonden uitdagingen op de agenda. Door het verbinden van innovatie met toepassing ontstaan meer banen. Door de kenniseconomie te verankeren in de brede economie ontstaat beter werk. Door het bevorderen van verbindingen tussen bedrijven ontstaat een robuustere economie.

Toekomstvisie Middels co-creatie zal de provincie een toekomstvisie ontwikkelen. Daarin is oog voor de topsectoren maar ook de brede economie zoals maakindustrie, ambacht en detailhandel. De spanning die daarin overbrugd moet worden is dat de bedrijfsomgeving steeds sneller verandert, maar dat het antwoord daarop vaak diepte-investeringen en lange adem in opleiding vergen.

Onderwijs en Arbeidsmarkt De provincie zal een betere aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt bevorderen binnen het perspectief van duurzame inzetbaarheid en leven lang leren. De provincie zet daar een modern sociaal overleg voor op. Ondernemerschap is de basis voor groei. De provincie zorgt ervoor dat startersbegeleiding beter aansluit bij de diversiteit aan ondernemers. De provincie bevordert goede toegang tot kennis voor ondernemers en dat zij zich kunnen vestigen in regelarme broedplaatsen.

Innovatie Succesvolle toepassing van innovatie ontstaat door samenwerking, bij voorkeur op de kruispunten van technologie en toepassing. De provincie bevordert die dwarsverbindingen tussen sectoren. De circulaire economie is een verbindend thema tussen landbouw, industrie, watermanagement en milieu/energie. Kapitaal is nodig om de vruchten te plukken van innovatie en dat te vertalen in blijvende werkgelegenheid. Het Topfonds wordt voortgezet voor innovatieve bedrijven. De provincie faciliteert investeringen met lagere risico's vooral door het bevorderen van aansluiting bij nieuwe financiële instrumenten. De provincie moedigt innovatie en sociaal ondernemerschap aan in haar aanbestedingsbeleid.

Ruimte voor duurzame groei Bedrijven hebben ruimte nodig op moderne energie-efficiënte bedrijfsterreinen. Herstructurering van bestaande terreinen heeft voorrang boven de aanleg van nieuwe. Bedrijven in de hoogste milieucategorie moeten kunnen groeien binnen huidige regels: dus zuinig omgaan met deze locaties. De provincie werkt aan het vereenvoudigen van subsidie- en vergunningsverlening en handhaving. Waar mogelijk werkt de provincie ontkokerd via convenanten.

Internationaliseren Gelderland zal het steeds meer moeten hebben van het buitenland. Dat vereist een sterkere marketing van Gelderland als vestigingsplaats, versterking van de acquisitie van buitenlandse ondernemingen en inzet op topsectoren in exportbevordering. De provincie zal verder doorwerken aan haar contacten in Duitsland (met name Nordrhein-Westfalen) maar ook in China. Wanneer zich andere goede internationale kansen voordoen, worden deze eventueel toegevoegd, altijd in samenwerking met betrokken bedrijven en maatschappelijke instellingen.

6. Culturele Infrastructuur & Cultureel Erfgoed

Cultuur inspireert, verbindt, en is van hoge educatieve en economische waarde. Cultuur is een belangrijke pijler in een aantrekkelijk vestigingsklimaat van een regio. Cultuur, cultuurhistorie en cultureel erfgoed is door het Rijk gedecentraliseerd en daarmee een provinciale kerntaak geworden. Gelderland is een provincie met een rijke cultuurhistorie. Daarnaast presteren onze culturele instellingen op uitzonderlijk hoog niveau. Onder andere Het Gelders Orkest, Introdans, Oostpool en Kwatta vormen een basisinfrastructuur om trots op te zijn. Daarnaast vertegenwoordigen talloze kleine en grote cultuurgezelschappen een enorme maatschappelijke en economische waarde.

Culturele infrastructuur Organisaties en instellingen hebben een centrale rol in het culturele veld. Dit uitgangspunt blijft leidend. Gelderland blijft inzetten op culturele innovatie en cultureel ondernemerschap. Het leveren van kwaliteit betaalt zich terug. Het culturele aanbod is vraaggestuurd, gericht op het vergroten van publieksbereik met nadruk op nieuw publiek. Samenwerken van instellingen wordt hierbij gestimuleerd. Culturele ondernemers leren van elkaars ideeën, talenten en mogelijkheden en worden aangemoedigd om door te gaan met het aanboren van nieuwe inkomstenbronnen. De provincie ziet naast culturele instellingen ook gemeenten als belangrijke partners in het cultuurbeleid. De provincie wil op korte termijn met hen in gesprek over het cultuurbeleid in de komende jaren.

De provincie werkt aan verfijning en vereenvoudiging van het tendersysteem. Kleinere organisaties moeten ook in aanmerking kunnen komen voor subsidie. De wijze waarop tenders worden beoordeeld en toegekend wordt transparanter. De prioriteit van provinciale subsidieverlening ligt bij instellingen die wettelijke taken uitvoeren en bij instellingen die door het Rijk aangemerkt zijn als onderdeel van de Landelijke Culturele Basisinfrastructuur. Verbinding van de basisinfrastructuur met educatie en overige cultuuruitingen in de samenleving wordt gestimuleerd. De culturele visie en bijdragen van gemeenten zijn hiervoor een belangrijke voorwaarde.

Jeugd en Talent Talentontwikkeling en toegankelijkheid van cultuur voor de jeugd is een prioriteit. Het jeugdcultuurfonds moet gezamenlijk met de gemeenten een goede opzet krijgen om de continuïteit hiervan te waarborgen. Evenementenbeleid waaronder festivals is onderdeel van cultuur. Om in 2016 het cultuurbeleid voortvarend voort te zetten worden middelen voor een nieuwe ronde aanvragen in 2016 toegevoegd. In de tweede helft van 2015 wordt de volgende tender opgesteld.

Cultuurhistorie en erfgoed Erfgoed draagt sterk bij aan de recreatieve en toeristische kracht van Gelderland. Met subsidies en revolverende fondsen is geïnvesteerd in het onderhoud van

erfgoed. Door deze investeringen heeft de bouwsector een extra impuls gekregen. Ook in de komende periode blijft onderhoud en restauratie van cultuurhistorisch vastgoed aandacht vragen. Van belang hierbij is dat mogelijkheden voor toekomstig gebruik in beeld komen. Leegstand moet worden voorkomen. Beeldbepalende historische panden verdienen het om ervaren te worden.

7. Kwaliteit Openbaar Bestuur

Sterk Bestuur Kwaliteit van het openbaar bestuur is een kerntaak van de provincie. De coalitie is van mening dat iedere bestuurslaag – gemeente en provincie – toegerust moet zijn op de taken en opgaven die daarbij horen. De primaire verantwoordelijkheid om dit te beoordelen ligt bij de inwoners. Zij kiezen immers de vertegenwoordigers in de raad en in de staten. De provincie heeft een rol in de bewustwording, is faciliterend en gebiedsgericht – omdat iedere regio ook eigen kwaliteiten kent. De uitkomst van het project Sterk Bestuur wordt dan ook zo opgepakt. De provincie blijft geld en mensen hiervoor beschikbaar stellen. Uitgangspunt daarbij is dat de vraag vanuit de gemeenten komt. De verantwoordelijkheid voor de keuze voor eventuele samenwerking, of nog verdergaand een gemeentelijke herindeling, ligt bij de gemeenteraden. Natuurlijk wordt daarbij de inbreng van mensen, bedrijven en maatschappelijke instellingen betrokken. De provincie kan gemeenten met de haar beschikbare informatie ondersteunen om beter inzicht in de financiën te krijgen. Tenslotte begeleidt de provincie, zoals bij de begrotingsbehandeling is afgesproken, in 2015 nog de warme overdracht van de Jeugdzorg.

Regionale samenwerking Deze coalitie erkent dat er voor gemeenten de komende jaren ook grote opgaven zijn. In partnerschap zoekt de provincie naar nieuwe oplossingen voor blijvende uitdagingen. Gezamenlijk met de regio's en gemeenten wil Gelderland inspirerende ambities formuleren. Daarin past ook een nieuwe werkwijze voor wat eerder Stads- en Regiocontracten waren. In gebiedsgerichte opgaven wil de provincie haar gemeenten helpen om die ambities waar te maken. De Agenda Stad kan hierbij behulpzaam zijn. Naarmate projecten meer bijdragen aan provinciale doelen en gemeenten ook hun eigen verantwoordelijkheid nemen, worden nadere afspraken over cofinanciering gemaakt.

Leefbaarheid Iedereen moet zich thuis voelen in Gelderland. Verbinden is het motto. Dat is geen automatisme. De provincie wil erbij helpen dat mensen andere mensen kunnen ontmoeten. Dat geldt voor steden, wijken en voor het platteland. Leefbaarheid betekent ruimte geven aan maatschappelijk organisaties en burgerinitiatieven. Deze hebben soms een zetje nodig, waar de provincie behulpzaam zal zijn. Ook wordt de gemeenschapsregeling (tendersystematiek) voortgezet, zij het met een bredere scope. Sport en cultuur bevorderen evenzeer de onderlinge betrokkenheid: het zijn allemaal instrumenten om de leefbaarheid in heel Gelderland te versterken.

Sport Het programma Gelderland Sport! wordt ook de komende periode voortgezet. Belangrijk daarbij is dat het niet om sport alleen gaat, maar in samenhang bezin wordt met economie en werkgelegenheid, ruimtelijke ordening, de aantrekkelijkheid van Gelderland en gezondheid. De komende periode wordt vooral ingezet op een programmatische aanpak en evenementen. Hierbij gaat het er om dat iedereen mee kan doen. Breedtesport is net zo belangrijk als topsport. De samenwerking met de kernsportbonden en de gemeenten wordt voortgezet. Innovatie is ook bij sport een belangrijk woord waarbij wordt gedacht aan voeding en gezondheid, maar ook aan innovatie van beleidsvelden die niet vanzelfsprekend tot elkaar komen. Te denken valt daarbij aan sport en jeugdzorg, sport en leefbaarheid in dorpen en wijken en sport als katalysator in de samenleving. De bedoeling is om een instrumentarium te ontwikkelen waarbij onder meer gemeenten en sportverenigingen hiervan gebruik kunnen maken. Naast de maatschappelijke rol van sport stuurt de provincie ook op economische

impact van sport op Gelderland. Daarom steunt de provincie zo nu en dan evenementen als de start van de Giro d'Italia en de European Games.

Buitenlandse Betrekkingen Nederland en daarmee ook Gelderland is al eeuwenlang sterk gericht op goede buitenlandse contacten, zowel op het economische als ook op het culturele vlak. Deze “open” houding heeft ons door de jaren heen geen windeieren gelegd. Naast economische en culturele contacten kent de provincie ook maatschappelijke contacten, bijvoorbeeld op het gebied van de jumelage met de Poolse regio Lubelski. Met het oog op een gedeeld verleden wordt deze jumelage ook in de toekomst voortgezet.

De provincie werkt grensoverschrijdend aan een sterke economie, een internationale waterstrategie en samenwerking op de thema's energie, mobiliteit en milieu. Zo wordt samen met onze buurprovincie Overijssel een “dependance Oost-Nederland” opgericht in Noordrhein-Westfalen. Gezamenlijk met onze oosterburen, Overijssel én onze Gelderse partners organiseren we een krachtige lobby in Brussel. Tenslotte maakt de provincie meer werk van buitenlandse partners binnen de EU; via EFRO, Interreg, het Comité van de Regio's en andere samenwerkingsverbanden.

Samenwerking met buurprovincies Gelderland werkt intensief samen met de provincie Overijssel. Er bestaat een goede samenwerking met Utrecht en Noord-Brabant. Met de provincies Zuid-Holland en Flevoland wordt gestreefd naar versterking van de samenwerking. Ook in de komende periode wil de coalitie samenwerking tussen provincies verder uitbouwen en zo concreet mogelijk vormgeven.

8. Financiële Onderbouwing

Vermogensbeheer De provincie Gelderland blijft haar vermogen behoedzaam en prudent beheren. Het geld wordt verstandig gebruikt. Zoveel mogelijk worden alleen renteopbrengsten van het stamkapitaal, dat is verworven door de verkoop van de Nuon-aandelen, geïnvesteerd. Zo blijven ook in de toekomst nuttige investeringen in Gelderland mogelijk. Onderzocht wordt of beleid ontwikkeld kan worden waarin het beheer van het stamkapitaal een hoger maatschappelijk rendement combineert met verstandig financieel rendement.

Investeringsimpuls Door gunstige rentestanden kon er in de vorige bestuursperiode ruim 1 miljard euro geïnvesteerd worden in de structurele versterking van de Gelderse economie, in werkgelegenheid en in mobiliteit. Vanwege de zeer zware economische omstandigheden waarin Gelderland in de afgelopen jaren verkeerde, is daarbij door een beperkte uitname uit het stamkapitaal in 2014 en 2015 extra geïnvesteerd via de Robuuste Investeringsimpuls. Voor deze impuls bestond groot draagvlak in maatschappelijk, economisch en politiek Gelderland.

In de jaarrekening 2014 is een meevaller in de opcenten motorrijtuigenbelasting verantwoord. Deze meevaller (ca 2.5 miljoen euro) heeft een structureel karakter. De meevaller wordt ingezet voor structurele verlaging van het tarief van de opcenten motorrijtuigenbelasting. De directe investeringsruimte is voor de komende bestuursperiode lager vanwege historisch lage rentestanden en dus een lager rendement van het stamkapitaal. De provincie signaleert dat er nog steeds een flinke investeringsbehoefte in Gelderland is gezien grote maatschappelijke uitdagingen en de kwetsbare economie. Daarom stelt de provincie aanvullend op de directe investeringsruimte nogmaals een beperkte uitname van het stamkapitaal voor.

Revolverende Inzet De nieuwe investeringen worden zoveel mogelijk revolverend ingezet, zodat in komende bestuursperioden ruimte voor nieuwe investeringen zoveel mogelijk behouden blijft. Er wordt nog geen definitieve verdeling gemaakt tussen revolverende gelden, subsidies en investeringen. De onderstaande investeringen worden als opdracht meegegeven. Jaarlijks wordt bezien in hoeverre de gestelde doelen worden gerealiseerd. Mocht blijken dat

sommige doelen niet gehaald kunnen worden of niet meer actueel zijn, zal dit besproken worden en zullen voorstellen worden gedaan om dit aan te pakken.

Investerings (in miljoenen Euro):	
economie	100
mobiliteit	100
gebiedsopgaven	90
energie	80
programma Steengoed benutten	80
breedband	70
cultuur	20
sport	20
Totale investeringsinzet vanaf 2016:	560

Iedere tijd vraagt om nieuwe benaderingen en programma's, die de provincie in staat stellen om in te spelen op nieuwe kansen. Daaruit volgt dat bestaande programma's en werkmethoden regelmatig tegen het licht gehouden moeten worden. Ook nu zal de provincie deze exercitie ondernemen. In de Najaarsnota zal hierover verslag worden gedaan. De vrijvallende middelen zullen aangewend worden ter dekking van de investeringen. De provincie toont zich een goed werkgever. De provinciale organisatie vraagt om een deskundige, professionele en op haar taken toegeruste organisatie. Het personeelsbeleid is hieraan dienstbaar.

De investeringen worden gedekt door de directe investeringsruimte (110 miljoen), meevallers/vrijval/aanpassingen op programma's en begroting (150 miljoen) en gedeeltelijke uitname uit het stamkapitaal (300 miljoen).